

נושא העבודה
אלימות במשפחה

תאריך הגשה- 02.01.17

העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

הנושא שבחרתי לעבודה הוא- אלימות במשפחה. בחרתי בנושא זה מפני שאלימות במשפחה זה נושא שמאוד מעניין אותי ורציתי מאוד לחקור בנושא זה. נושא זה מאוד מדובר ושכיח במדינת ישראל. כמעט כל יום קורה מקרה של אלימות בתוך המשפחה. בין אם במשפחה מצומצמת או מורחבת. בין בעל לאישה וההפך, בין אב לילדיו, אם לילדיה, בין אחים, דודים וכו'... החלטתי לחקור ולהעמיק בנושא מפני שזה נושא נרחב עם המון תתי נושאים ולכל תת נושא יש את המקרים שלו, העונשים שלו,

הדינים שלו, פסקי הדין שלו ותמיד יש במה עוד לעיין, לחקור, לבדוק בנושא. רציתי להרחיב את הידע שלי בנושא, להבין ולדעת כיצד ניגשים למקרים של אלימות בתוך משפחה, הרי הכל צריך להיעשות בצורה עדינה, לנסות לצמצם את הפגיעה בבני המשפחה, במיוחד בקטינים שלרוב לא מבינים מה הולך סביבם, מרגישים מבולבלים, אבודים, עצובים ונמצאים חסרי אונים מול כל הסיטואציה הקשה, או אימא שצריכה לעמוד במשפט, לשחזר סיטואציות קשות וכואבות, לשאת אתה את כל העול ולהישאר חזקה למען הילדים. כמו כן, זה נושא שאני מכירה מקרוב. אבא חורג של חברה טובה שהיה מתעלל רגשית וגופנית בה ובאימא שלה ורק לאחר התעללות רבה הם התגרשו. לכן הרגשתי מחויבות לעצמי לבחור בנושא זה ולהעמיק בו.

תוכן עניינים:

1-----פרק ראשון: מבוא

2-----פרק שני: אלימות נגד האישה במשפחה

10-----פרק שלישי: הכאה לשם חינוך בילדים

פרק רביעי: חובת הדיווח על אלימות במשפחה וקטינים בפרט-----16

סיכום-----20

ביבליוגרפיה-----21

פרק ראשון: מבוא

החוק למניעת אלימות במשפחה¹ חוקק בכדי לתת לבית המשפט את הסמכות והכוח להפריד בין בן משפחה המתנהג באלימות לבן המשפחה הנפגע אף במחיר של מניעת מגורי הפוגע תחת אותה קורת גג.

---

¹ החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991. להלן: החוק למניעת אלימות במשפחה.

אלימות במשפחה היא תופעה חברתית אוניברסאלית, המציאות בארץ ובעולם מראה כי מדובר בתופעה שהולכת וגדלה, המלווה בהשלכות הרסניות לתא המשפחתי בכלל ומשם לחברה כולה. לאלימות במשפחה יש יסודות חומרה נוספים על חומרתה של אלימות רגילה, עקב כך שלרוב היא אינה חד פעמית אלא ברצף של התנהגות מתעללת לאורך זמן ויש לה השפעה ישירה על תכונות אלימות של ילדי המשפחה. הקטגוריה המוכרת ביותר באלימות בכלל ובמשפחה בפרט היא אלימות פיזית, אולם, יחד עמה ישנן קטגוריות נוספות של התנהגויות פסולות ואסורות. אלימות מינית, אלימות רוחנית, אלימות נפשית-פסיכולוגית שבה נפגעת עצמאות כלכלית, ביטחון עצמי, תחושה שלווה. בעבודה זו ניגע במספר נושאים הנוגעים לאלימות במשפחה.

פרק שני: אלימות נגד האישה במשפחה

המשפט העברי:

המקרא מאפיין את הנשים בחריצות, צניעות, כושר הנהגה, אסרטיביות ומאריך בעניין כבוד האישה ושמיעה בקולה. ה' אמר לאברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע

בקולה".² אסתר מצילה ממוות את כל היהודים ומדריכה את מרדכי "ויעש ככל אשר ציוותה עליו אסתר".³ שמשון מציל את עם ישראל מידי הפלישתים רק בזכות עקשנותה של אמו, אשת מנוח.⁴ יעל סייעה למלחמה נגד סיסרא וצבאו בכך שהרגה את סיסרא. בנוסף למקרא גם חכמים התייחסו לעניין כבוד האישה. אמר ר' חלבו: "לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו". וכמו כן הרמב"ם אומר "...שיהא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי ממונו... ויהיה דבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רגזן".⁵ ניתן לראות בדברי ר' חלבו ובדברי הרמב"ם כי האדם צריך לדאוג לשמחתה של אשתו, לפנקה בתענוגות ככל שממונו מאפשר לו ולהבין כי הברכה שרויה בבית בזכות האישה. אך, עם ההתייחסות המוערכת של המקרא וחכמים כלפי האישה, מצבה של האישה הורע כבר מתקופת רעמסס ומשה. (-1258 1324) הרמב"ם קבע כי ישנם מספר תפקידים שעל האישה לבצע, "רוחצת לבעלה פניו, ידיו ורגליו ומוזגת לו הכוס ומצעת לו המיטה ועומדת ומשמשת בפני בעלה...".⁶ בנוסף קבע הרמב"ם כי בתפקידים ציבוריים "אין ממנים אלא איש", נשים פסולות לעדות. האישה הינה חסרת מעמד, אף לא זה של אזרח מן השורה. פסילת האישה מלהעיד הראה כי האישה היא חסרת ידע ולכן עדיף שתשב בביתה ולא תצא להעיד בשער העיר. בתקופת התלמוד רוב ההתייחסות כלפי האישה הייתה כאל שפחה חסרת זכויות בסיסיות. התייחסות זו כלפי האישה נתנה את הלגיטימציה **לאלימות**, שכביכול אלימות זו הינה חינוך הבעל לטוהר המידות של אשתו. בתקופת התלמוד הייתה סלחנות כלפי בעל המכה את אשתו, זו הייתה נורמה מקובלת. בנוסף, התייחסות לאיש המכה את אשתו היא כמו כל אדם החובל בחבירו, דהיינו פיצוי

² בראשית כ"א, י"ב

³ אסתר ה', ט"ז

⁴ שופטים י"ג

⁵ רמב"ם, אישות, ט"ו, י"ט [ד]

⁶ הלכות אישות פי"ג י"א, פ' כ"א ג'

ממוני. בתקופת הגאונים והראשונים הייתה מחד גיסא, הכרה בזכותו של הבעל להכות את אשתו ואף הייתה דרישה מהאישה לקבל זאת בהבנה ומאידך גיסא איסור מוחלט של האיש להכות את אשתו. חז"ל היו מודעים למצבה הנחות של האישה ולפגיעה הקשה בה, היה ניסיון של חכמים לצמצם את התופעה ולהגבילה ל"הכאה לא רצויה". בתנ"ך העיסוק באלימות של גברים כלפי נשותיהם היה מועט לעומת התלמוד והמשנה שבהם נידונה לא מעט סוגיית האלימות כלפי נשים. יש בכך כדי ללמד שהתופעה הייתה שכיחה והכבידה על מסגרת הנישואין באותן תקופות. קיימים מספר מצבים שבהם יש פוסקים וראשונים שהתירו לבעל להכות את אשתו.

1. סירוב לעשות מלאכה

2. מעשה שלילי

3. הכאה לשם קביעת מעמד

4. הכאה לשם חינוך

אך כמו כן ישנם פוסקים שאסרו לחלוטין את זכות האיש להכות את אשתו. כמו למשל המהר"ם ששולל את זכות הבעל להכות את אשתו ורואה זאת בחומרה יתרה על המכה חבירו. אחת הראיות שלו לכך שאסור להכות אישה היא העובדה שהתלמוד אינו מציע הכאה לשם תיקון דרכיה של אישה רעה. מכאן ברור שהוא שולל את זכותו של האיש להכות את אשתו גם לצרכי חינוך.

המשפט הישראלי:

האלימות נגד נשים היא העבירה הסמויה ביותר בעולם. נשים מוכות פיזית, נפשית, מינית, כלכלית וחברתית על ידי בני זוגן – ושומרות את קורבנותן בסוד, לעיתים גם מהקרובים להן ביותר! על פי נתוני ה-F.B.I כל 18 שניות אישה מוכה פיזית על ידי בן

זוגה. נשים נרצחות, נאנסות, מוכות קשה ונזקקות לטיפול רפואי – והכל על ידי בני זוגן.

זכותן של נשים לחיים, לביטחון אישי ולשלמות הגוף. לכאורה אלו הם ערכים בסיסיים ומובנים מאליהם במדינת ישראל, שהיא חברה מודרנית ודמוקרטית. בתרבויות שונות אנו עדים אף כיום, לאלימות נגד נשים המעוגנת בנורמות התנהגותיות כמו למשל הפלת עוברי נקבה בסין, הריגת כלות מעוטות נדוניה בהודו, עריכת מילה לבנות ועוד. בישראל רצח או הריגה, פגיעה בשלמות הגוף, הפחדות ואיומים, אסורים בתכלית האיסור ונחשבים כמעשים פליליים שחלה עליה ענישה – כלפי גברים ונשים כאחד. אולם המציאות החברתית כיום מנציחה יחס אחר לביטחון האישה ולחיייה מאשר לגבר.

מאחר ובסדר המסורתי מעמד הנשים נמוך מזה של הגברים (כמו שניתן לראות במשפט העברי בנושא הנ"ל) גברים רבים חוששים שבמצב כזה ימצאו את עצמם בתחתית הסולם החברתי. הם אינם יודעים תמיד לנתב ולבטא את רגשותיהם או תסכוליהם, והאישה היא הקורבן.

בתי המשפט רואים בחומרה רבה תופעות של אלימות במשפחה בכלל, ואלימות כנגד נשים ובנות זוג בפרט.

נבחין בחלק ממספר מישורים בהם מתמודדות גורמי מדינת ישראל עם תופעה זו. המישור ההסברתי – הרשות לקידום האישה (עוסק בעיקר במבצעי הסברה אודות התקשרות עם הגורמים השונים, משטרה, רווחה ארגונים וכו'...). המישור החקיקתי – במדינת ישראל מחוקקים חוקים שונים במהלך השנים בתחום אלימות במשפחה.

המישור אכיפתי – המשטרה מסייעת לקהילה באכיפת צווי בית משפט בנושא זה.

המישור המשפטי-עונשי - פתיחת הליך פלילי בבית משפט השלום או המחוזי כנגד האדם האלים. נעשה בהתאם לחוק העונשין המחמיר עם עבירות כלפי האדם האלימות, האפשרות למאסר שכיחה בהליך פלילי בנושא דיני משפחה.

המישור המשפטי-הגנתי - מתן צווים ע"י בית משפט או ע"י בית דין ובכך מגבילים את הקשר בין האדם האלים למוכה.

בבוא בית המשפט לגזור את דינו של אדם אשר הורשע בעבירות אלימות בתוך המשפחה, עליו לגזור עונש משמעותי ומרתיע. שיקולי הענישה במקרים אלו הינם אופייה של האלימות, נזקי הגוף והנפש אשר נגרמו לאישה (ולילדים) בגין האלימות, עברו של הנאשם (האם לנאשם עבר פלילי, קל וחומר בעבירות אלימות), חומרת המעשים, משך תקופת המעשים (האם מדובר באירוע חד פעמי או במסכת התעללות לאורך שנים), תלונות קודמות של אלימות כנגד האישה ועוד. עבירות אלו לא משפיעות רק על קורבן האלימות אלא על כל היחידה המשפחתית, חוסר תפקוד של האם משפיע על הילדים לרעה. בתי משפט נוהגים להטיל עונשי מאסר ממושכים בפועל על בן המשפחה האלים, מעבידים אותם בעבודות שירות וקונסים אותם במתן פיצויים לאישה.

בשנים שבין 1995 ל-2005 נע מספר התיקים שנפתחו בין 14,700 לכ-17,800 תיקים. בשנים שבין 2007 ל-2010 נפתחו בכל שנה כ-15,000 תיקים בגין תלונות על אלימות כלפי נשים. בהכללה, אפשר לומר כי מדי שנה נפתחים בישראל כ-16,000 תיקים של אלימות כלפי נשים.

חוק ראשון במעלה בחשיבותו בתחום מניעת אלימות בקרב המשפחה במדינתנו, הוא החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א 1991, בניסוח המקורי של החוק, בית המשפט הוסמך לתת צו להגנתו של בן משפחה שנהגו בו באלימות או ביצעו בו עבירת מין. בסמוך להגשת הבקשה למתן הצו, או מפני בן משפחה, שהתנהגותו

באותה עת, נותנת בסיס סביר להניח כי הוא מסכנו מבחינה גופנית או עלול לבצע בו עבירת מין.

מגזר הדין בעמודים הבאים נבחין בשיקולים של בית המשפט כאשר באים לתת גזר דין לאדם שהכה את אישתו באופן אכזרי. ניתן לראות את השיקולים של בית המשפט לפני מתן גזר הדין, כמו שנאמר, בדיקת עבר פלילי של הנאשם, האם אלימות זוהי התנהגות נורמטיבית אצל הנאשם וכו'...

בית המשפט המחוזי באר שבע 8181-05

26/01/2006

בפני השופט: רחל ברקאי

התובע: מדינת ישראל - עו"ד תהילה גלנטה

הנתבע: דניסוב אנטולי - עו"ד זייצב

גזר דין

הנאשם הורשע על פי הודאתו בעבירה של חבלה חמורה בנסיבות מחמירות. הודאת הנאשם באה לאחר שתוקן כתב האישום. כתב האישום המתוקן מלמד כי הנאשם נשוי למתלוננת ולהם שלושה ילדים משותפים וכי הם התגוררו בדירה בקרית

גת, ביחד עם אימה של המתלוננת, הגב' רוזה אנדראייב (להלן: "רוזה"). במועד הרלבנטי לכתב האישום היה סכסוך ממושך בין הנאשם לבין המתלוננת. הנאשם קילל את המתלוננת ואז תקף אותה בפניה כשהוא סוטר לה ומכה בה באגרופים. הנאשם תקף גם את רוזה והכה אותה בפניה עד אשר נפלה על הרצפה. הנאשם רדף אחרי המתלוננת והמשיך להכותה בידי ולבעוט בה, ניגש למטבח ולקח סכין וחתך באמצעותה את השוק ברגלה הימנית של המתלוננת עד שהמתלוננת החלה לדמם. לאחר מכן זרק את הסכין לכיוון המתלוננת אולם בנס הסכין לא פגעה במתלוננת. המתלוננת אובחנה כמי שסובלת משבר בארובת העין, חבלות בראשה בפניה ובעיניה וכן מפצע דקירה ארוך ועמוק בשוק רגלה הימנית. רוזה אף היא נזקקה לטיפול רפואי עקב שטף הדם שנגרם לה בעינה השמאלית.

התביעה הדגישה את חומרת מעשיו של הנאשם וביקשה להחמיר עם הנאשם הן לאור התיקון שבחוק העונשין אשר קבע רף ענישה גבוה בעבירות אלימות במשפחה **רבות נכתב ונאמר אודות הצורך להחמיר בדינם של בעלים ואבות מכים על מנת לשרש את התופעה המבישה, להגן על המוכים והחלשים ולהרתיע עבריינים בכוח.**

כאשר נדרש בית המשפט לגזור את דינו של נאשם שכזה, מניח הוא על כפות המאזניים מחד גיסא את אינטרס הציבור והוא לגמול בענישה ראויה כמו גם להשית עונש מרתיע למען יראו ויראו ומאידך גיסא, להתייחס לנסיבותיו האישיות של הנאשם העומד בפניו. באיזון כל השיקולים העומדים על הפרק אינטרס הציבור למגר את האלימות מקרבנו ולמצער למזערה, אל מול נסיבותיו האישיות של הנאשם נדחות הנסיבות האישיות בפרט כאשר למעשה האלימות מתלווה שימוש בסכין.

בענייננו זה, התחשבתי בעובדה כי מדובר באדם כבן 47, השוהה בארץ כ-10 שנים, כשהוא נעדר כל עבר פלילי. התחשבתי בעובדה כי הנאשם חסך מזמנו של בית

המשפט והודה בהזדמנות הראשונה, לאחר שתוקן כתב האישום ובכך אף יש לראות את הנאשם כמי שלקח אחריות למעשיו. רשמתי בפני את העובדה כי מדובר באדם מופנם שקט אשר עבד שנים לפרנסת בני המשפחה וכי מדובר בהתפרצות אלימה יחידה ובלתי מוסברת כשאינן כל עדות לאלימות קודמת בין בני הזוג.

הנאשם בדבריו בבית המשפט אף הביע חרטה כנה על המעשים כשהוא מבקש לחזור לתא המשפחה ולשקם את שהותיר אחריו. הנאשם אף ציין כי אשתו וילדיו המבקרים אותו בבית המעצר חוזרים, פעם אחר פעם, על השאלה מתי הוא ישוב לביתם.

הוטל על הנאשם העונשים הבאים:

- א. אני משיתה על הנאשם עונש מאסר של 30 חודשים החל מיום מעצרו 9.6.05.
- ב. מאסר על תנאי ל-12 חודשים והתנאי שהנאשם לא יעבור כל עבירת אלימות במשפחה תוך 3 שנים מיום שחרורו.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי:

במשפט העברי ראינו כי דעת הפוסקים והראשנים חלוקה בנושא הכאת האישה. הרוב המוחלט הסכימו כי מעמד האישה היה נמוך, אך האם זה נותן לגיטימציה לאלימות כלפיה?

מספר פוסקים וראשונים פסקו כי ישנם מצבים מסויימים בהם הכאת האישה היא דבר לגיטימי ורצוי והאישה צריכה לקבל זאת בהבנה, אך בניגוד אליהם היו גם פוסקים שטענו כי אין אף סיבה מוצדקת להכות את האישה.

בניגוד למשפט העברי, במשפט הישראלי דעת בית המשפט אינה חלוקה והפסיקה היא לפי החוק⁷ (כמובן שכל מקרה לגופו ואין את אותה פסיקה וגזר דין לכולם) בנוסף במשפט הישראלי מקבלים החלטה באמצעות שיקולים על עברו, התנהגותו, חומרת המעשים ומשך תקופת המעשים.

כמו כן, השונה העיקרי בין המשפט העברי למשפט הישראלי הוא שהיום יש יותר מודעות לנושא, הכלה והבנה כלפי האישה המוכה.

פרק שלישי: הכאה לשם חינוך בילדים

המשפט העברי:

---

⁷ חוק העונשין, התשל"ז-1977

"חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר"⁸.

משפט זה נאמר בספר משלי. כוונת הפסוק היא אב אשר חושך- מונע מבנו את שבת הסמכות, ואינו מוכן להטיל עליו משמעת, כאילו שונא את בנו, כי הוא מונע ממנו את המסגרת והגבולות החשובים להתפתחותו הנפשית. ולעומת זאת- אב אשר אוהב את בנו, מייסר אותו במעשים או במילים בשחר חייו (בילדותו), כדי להסיר ממנו מידות והרגלים רעים שעלולים להזיק לו בהמשך חייו. כאשר בוחנים את מכלול מקורות המשפט העברי נושא זה היה קיים בתקופות מאוד מוקדמות והיה להן ביטויים "ספרותיים". הפסוק מספר משלי היא האסוציאציה הראשונה העולה בקרב רבים מהציבור בהקשר של סוגיית ענישתם הגופנית של ילדים. אכן, רבים חושבים שפסוק זה מספר משלי מסכם במשפט אחד את גישתו הנחרצת והחד-משמעית של המשפט העברי לנושא הכאת ילדים לשם חינוכם, ושהמדובר בגישה שהמשפט המודרני אינו עולה בקנה אחד עמה. מהפסוק בספר משלי ניתן לראות כי עוד בימי קדם השימוש באמצעי ענישה גופניים כאמצעי חינוכי היה דבר מוכר ומותר, מקובל וחוקי. הפסוק מצדד באלימות נגד ילדים כאמצעי ענישה חינוכי ונורמטיבי. הענישה הייתה מוכרת כאמצעי חינוכי כל עוד רמת האלימות שהופעלה במסגרת הענישה החינוכית הייתה סבירה ומתונה. האב רשאי להכות את הילד מכות קלות ואם הכה בו מכה אכזרית- עבר עבירה. בנוסף אסור על האב להכות את בנו מתוך כעס או לעשות זאת בתידרות קבועה. שכן, אם יהיה כך הדבר ויהפוך לדבר קבוע זה עלול לפגוע בנפש הילד וכבר לא ירתיע או ישפיע. הכאה לשם חינוך היא איננה אחת מתרי"ג מצוות אך באותה תקופה זו הייתה אחת ממצוות החינוך של האב לבן. למרות שראו בהכאה זו כמצוות האב לבן אין זה אומר שההכאה הפכה למטרה בפני עצמה. כלומר, גם בתקופות

⁸ ספר משלי פרק י"ג פסוק כ"ד

קדומות כשהיה לגיטימי ביותר להכות את הילד לצורכי חינוך לא הייתה מחלוקת שאין שום היתר להכות את הילד סתם כך שלא לצורכי חינוך.

הדרך לחינוך ילדים עוברת דרך אמצעים שונים, וביניהם דרכי כפייה שונות. ענישה גופנית היא אחת מדרכי הכפייה שבחינוך, ופירושה הכאת הילד על-ידי הוריו בדרך-כלל מפני שסרח, חרג מעשות טוב או לא מילא אחר רצונם והוראותיהם של המענישים ולא קיבל את מרותם. מקובל לומר שמטרת ענישה זו הינה הרתעתית, דהיינו להרגיל את הילד לא לחזור על מעשיו אלה, וזאת כדי לעצב את אופיו ולכוון את מהלכי חייו אל דרך הטוב, לפחות עד לשלב שבו יוכל "לעמוד על רגליו" כאדם עצמאי מבחינת הליכותיו, שיקול-דעתו ויכולתו להחליט. המחלוקות על הלגיטימיות של השימוש בענישה גופנית כשיטת חינוך או על יעילות הנקיטה בה לא החלו בדורנו. מחלוקת זו קיימת כבר מאות בשנים.

גם בתקופת המשנה והתלמוד נאמר כי הכאת ילדים לשם חינוכם הייתה המציאות. אך בתקופה זו גם הייתה בקשה לעדן ולהקטין את הנזקים שנגרמים עקב שימוש באלימות כאמצעי חינוכי. כמו כן, בתקופת הגאונים הייתה הסתייגות מן ההכאה.

ראש וראשון למגנים באופן ישיר את השימוש בעונשים כדרך חינוכית הוא רבי שמשון (בן) רפאל הירש שכתב: "אנו נהיה האחרונים להמליץ על עונשים גופניים..."

והדברים אמורים במיוחד כלפי בית ההורים. אם הילד ירגיל את עצמו להתרשם מהערה ביקורתית של ההורים רק אם יחוש אותה על גופו, ולציית לפקודות רק מתוך פחד מפני מכות, הרי יתקנה חושו המוסרי וממילא יזלזל גם בהערותיו של המורה"⁹

עוד דעות השוללות הכאה כאמצעי חינוכי הובעו בתקופות מאוחרות יותר. הפסוק בספר משלי התפרש באופן שונה מההסבר המקובל, כהוראה. הוראה שהורה מחוייב

⁹ על יסודות החינוך, חלק ב, עמ' סה

לקבוע לילד גבולות ברורים ולהטיל עליו מרות באופן בו כאשר יהיה אדם עצמאי ועם שיקול דעת הוא יבחין בין טוב לרע, בין מותר לאסור. ואולם אין צורך בהכרח בשימוש באמצעים אלימים למען השגת מטרה לטובת עתיד הילד, לטובת כך שיגדל וישכיל במסע חייו. החינוך של דור ההמשך הוא אחת החובות החשובות ביותר של ההורה כלפי ילדו.

להלכה, הענישה הגופנית היא אחד מאותם כלי-עזר, והינו לגיטימי לא-פחות משיטות חינוך אחרות. למעשה, נקבעה הענישה הגופנית עם מערכת מסועפת של סייגים והגבלות המרסנים אותה, גורעים ממוחלטותה, קובעים את דרכה ואת כיוונה, ואף מקשים מאוד את יישומה בפועל. הסייגים מאזנים בין הצורך בהפעלת חובת החינוך של האב כלפי ילדו בעונשים גופניים לבין הצורך בקיום זכויות הילד וכבודו וכמו כן הרצון למנוע פגיעה פיזית ונפשית בילד. כאשר ההורה אינו עומד בסייגים הללו, המשפט העברי כבר אינו משאיר את החינוך בדרך הענישה הגופנית לשיקול-דעתו, אלא קובע איסור חד ונחרץ להעניש בדרך זו, איסור המלווה לעיתים בסנקציה עונשית קשה.

המשפט הישראלי:

בשנותיה הראשונות של המדינה, עדיין הלכה הפסיקה הישראלית בעקבות המשפט האנגלי שהתיר להכות ילדים בנסיבות מסוימות כדי חינוכם. הייתה לכך השפעה גם בפקודת הנזיקין, שעד לשנת 2000, נקבע בה בסעיף 24: "בתובענה על תקיפה תהא הגנה לנתבע אם... **הנתבע הוא הורו או אפוטרופסו או מורהו של התובע...** והוא ייסר את התובע במידת הנחיצות הסבירה למען ייטיב דרכו." על בסיס תפיסה זו, נהג גם בית המשפט במידה רבה של סלחנות בענישה הפלילית על אלימות כנגד ילדים. ואמנם עדיין יש שופטים המחזיקים בדעה זו, אפילו שכבר היא איננה מקובלת היום.

בפסקי דין שכתבה השופטת ס' רוטלוי, שבהם עמדה גם על מקורות המשפט העברי העוסקים בהכאת ילדים לשם חינוכם, וציינה שהדעות המתירות את הדבר, ואף מחייבות אותו, "נכתבו בתקופה קדומה, שבה שררו נורמות התנהגותיות שונות לחלוטין מאלו הנוהגות היום", וממילא "איננו רשאים להסתמך על דעות אלו, ובפרט לאור סעיף המטרה של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו".

כמו כן ניתן לראות בבית המשפט העליון בעת שדן בעניינה של אם שנהגה להכות את ילדיה ולהתעלל בהם הורשעה בהתעללות בקטין, עברה לפי סעיף 368 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, וגם בעברת תקיפה, כאשר השופטת בייניש דוחה את ערעור האם, כותבת:

לעומת הגישה המקנה להורה הגנה מפני אחריות פלילית אם העניש את ילדו בעונש גופני "סביר", קיימת גישה השוללת מן ההורה סמכות לענישה גופנית כלפי ילדו. גישה זו שמה את הדגש על זכות הילד לכבוד, לשלמות הגוף ולבריאות הנפש. לפי

אותה גישה, ענישה גופנית כשיטת חינוך לא רק שאינה משיגה את מטרותיה, אלא היא גורמת לנזקים פיזיים ונפשיים לילד, שעלולים להטביע חותמם עליו גם בבגרותו. המשפט הישראלי אומר כי הזכות להיות הורה הינה זכות בסיסית. להורה יש סמכות וכוח על ילדיו ועל ההורים מוטל התפקיד לדאוג לעתיד ילדיו. בית המשפט לא אמור להתערב בחינוך ההורים, שהרי אם הייתה התערבות מסיבית מתרוקן מכל תוכן רעיון סמכות ההורים על ילדיהם. אך כאשר הורים נוקטים באמצעי של ענישה גופנית, והם טוענים שעשו שימוש באמצעי זה לצורכי חינוך, נטענה בעבר טענת הגנה לפיה, ההורים פטורים מאחריות פלילית או נזיקית למעשיהם מפני שהורים מוסמכים להעניש ילדים לצורך חינוכם ו/או לצורך הטלת משמעת ומרות עליהם, ואף להטיל עונשים גופניים, כאשר עונשים אלה הם "סבירים".

אלא שבית משפט העליון בישראל בצורה עקבית, החל מראשית שנות התשעים ועד בראשית המאה העשרים ואחת, התערב בשיטת חינוך זו ושם סוף ללגיטימציה שנוצרה בהכאת הילד לצורכי חינוך.

כאשר הורה מפעיל ענישה גופנית כדרך חינוכית, מעבר לכך שהיא פוגעת בנפשו של הילד, לעתים פעולה זו, נחשבת כעבירה פלילית בישראל.

במישור הנזיקי עלולה הפעלת ענישה גופנית זו להצדיק תביעה בגין עוולת התקיפה. אי לכך, כיום מערכת המשפט בישראל מיישרת קו, כי אין להשתמש כלל בכל ענישה גופנית מכל סוג שהוא אף למטרות חינוכיות, לזאת קיים חריג כדעתה של השופטת ביניש כי בשל שימוש בכוח קל ערך של הורה כלפי ילדו לא תוגש נגדו כתב אישום פלילי.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי:

בנושא זה ראינו כי בתקופות הקדומות אין זה היה מובן מאליו שאסור להכות ילד למען חינוכו, להפך, זה היה לגיטימי ומובן אך עד מידה מסויימת של הכאה. כל הפוסקים הסכימו כי הכאה שלא באמת לשם חינוך היא אסורה. לאט לאט עם השנים באותה תקופה התחילה לעלות המודעות בעניין זה ואנשים התחילו לומר דברי התנגדות בנושא ולא צידדו בכך שהכאת הילד היא דבר לגיטימי שעוזר לחינוכו. כמו במשפט העברי כך גם במשפט הישראלי היו תקופות במדינת ישראל, כבר מראשית דרכה כמדינה שקיבלו את הטענה של הכאה לשם חינוך וזיכו את האשמים מכל אשמה. בתקופות מאוחרות יותר, כיום, חוקקו חוקים ומנעו באופן גורף ומוחלט את הלגיטימציה להכות ילד לשם חינוכו. ראינו מספר שופטים המדברים בעניין ומתנגדים לעניין הכאה לשם חינוך. זוהי זכות הורים לחנך את הילדים לפי דרכם אך אין צורך להשתמש באלימות לשם כך.

פרק רביעי: חובת הדיווח על אלימות במשפחה וקטינים בפרט

המשפט העברי:

המצווה העיקרית שרלוונטית לעניין דיווח לרשויות באלימות במשפחה או כל עניין דיווח היא מצוות עשה של חובת העדות. בתלמוד נאמר כי "שלושה הקב"ה שונאן" ואחד מהם הינו "היודע עדות חבירו ואינו מעיד". הקב"ה מזהיר מלהתרשל בלהציל נפש בישראל. אם אנחנו מודעים לנפש שהיא בסכנה, עלינו להודיע מיד. חובת הדיווח נובעת מהמצווה "לא תעמוד על דם רעך". הצלת חיים היא ערך עליון ביהדות והצלת חיים של אדם שנרדף על ידי תוקף מותרת גם אם זה במחיר של הריגת התוקף.

באלימות במשפחה קיום חובת הדיווח בדרך כלל קשה יותר מפני שאין זה נעשה בפרסיה לכן לרוב לא יודעים שיש נפש בישראל הנמצאת בסכנה. אומנם יש מחלוקת על כך אך אם מוצאים עד באלימות במשפחה מכשירים אותו לעדות גם אם לרוב הוא לא יהיה כשר להעיד מפני שהוא מקורב ויש לו נגיעה אישית בעניין, בנוסף אם יהיה צורך ניתן אפילו להסתפק רק בעד אחד ולא בשניים כמו ההלכה.

על פי הפוסקים בדורות האחרונים, קיימת חובה לדווח גם לרשויות שלטוניות אחרות, לאו דווקא שיפוטיות ובמסגרת עדות, בכל מקרה של התנהגות העלולה להזיק ליחיד או לרבים והדבר אמור להיעשות מיוזמת המדווח.

המשפט הישראלי:

על פי האומדנים, כ-75% מכלל מקרי האלימות שהתרחשו בישראל בין השנים 2003 ל-2010 לא דווחו למשטרת-ישראל. מקרים רבים של אלימות כלפי קטינים וחסרי ישע מתרחשים בין כותלי בית המשפחה, עירוב רשויות המדינה לעיתים עשוי להסב יותר נזק מתועלת. סוגיית חובת הדיווח על מקרי אלימות ממחישה את הרגישות הרבה הנדרשת לטיפול בה.

חובת הדיווח מהווה בישראל, הלכה למעשה, מעין חוק הצהרתי. אכיפת החוק הינה מועטה. קיימים מקרים ספורים בלבד שבה הועמדו אנשים לדין והורשעו בגין הפרתה של חובת הדיווח. נוסף לחובת הדיווח על פי החוק, ישנם נהלים לגבי חובת הדיווח לאנשי מקצוע הסיבה לכך נעוצה בראייה כוללת של טובת הילד וכמה שאפשר למנוע כמה שאפשר את הפגיעה בו, שכן השלכות הפגיעה עלולות להיות קשות גם אם העבירה אינה מחייבת דיווח על פי חוק.

נבחין בתהליך עד להגעת חקיקת "חובת הדיווח"-

בנובמבר 1989, לפני למעלה מעשרים שנה, התקבל בכנסת תיקון מס' 26 לחוק העונשין, הידוע יותר בשם ה"חוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע". במסגרת תיקון זה, נחקק גם סעיף 368ד לחוק העונשין בו נקבעה **חובת דיווח לרשויות** במקרים של חשד לפגיעה ולהתעללות בקטינים ובחסרי ישע.

עד סוף שנות ה-80 של המאה הקודמת, נטתה החברה הישראלית להתעלם מן הבעיה החברתית של התעללות בתוך המשפחה. באותה התקופה הייתה התופעה בשלב של "קדם-בעיה". הייתה התעלמות וחסר מודעות לתופעת ההתעללות וההזנחה בחברה הישראלית עד ראשית שנות האלפיים.

נקודת המפנה שאילצה את החברה בישראל לפקוח את עיניה ולהפסיק לשתוק

התהוותה בפרשת התעללות מצמררת אשר הביאה למותה של ילדה בת שלוש, בשם מורן דנמיאס, ועוררה עניין ציבורי רב. מורן ז"ל הופנתה לבית חולים כשהיא מחוסרת הכרה. במהלך אשפוזה התברר כי מורן הקטנה הייתה נתונה להתעללות מתמשכת, קשה, מזעזעת ואכזרית בביתה מצד דודה, אשר גרם לה חבלות קשות בכל חלקי גופה וכן כוויות ופגיעות מיניות. בפברואר 1989 נפטרה מורן, לאחר כחמישה חודשים בהם הייתה מאושפזת בבית החולים כשהיא מחוסרת הכרה. הסתבר כי כל סביבתה הקרובה של מורן – לרבות הוריה, שכנים, חברים, וככל הנראה גם הגננת, ידעו על ההתעללות המזוועה, אך לא התערבו ולא דיווחו. אירוע טרגי זה נתפס החיש את ראשית תהליך השינוי, תוך פחות משבוע קיימה הכנסת דיון מיוחד בנושא והחליטה להעביר את המשך הטיפול והדיון בנושא לוועדה מיוחדת בראשות חבר הכנסת בוועדה המיוחדת הרב יצחק לוי, שתעסוק בנושא התעללות בילדים, ותגיש מסקנות והמלצות.

אחת מהבעיות העיקריות עימן ביקשה הצעת החוק להתמודד היא בעיית קשר השתיקה סביב הנושא. הקורבן שותק, מתוך פחד או רגשות אשמה, איומים או פיתויים וחוסר אונים. גם לבני משפחה אחרים יש עניין רק לשתוק ולהשתיק. וכך גם לגבי המשפחה המורחבת, הסביבה הקרובה, השכנים ואפילו אנשי המקצוע. מטבע הדברים התעללות בילדים במשפחה נעשית בחדרי חדרים.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי:

במשפט העברי ראינו כי חובת הדיווח הייתה חשובה מאז ומתמיד. היא חלק ממצווה חשובה של "לא תעמוד על דם רעך". עם ישראל מצוים לדווח כי לפעמים זה מה שיכול להציל נפשות בישראל.

לעומת זאת, במשפט הישראלי לא מאז ומתמיד הייתה "חובת דיווח", הייתה התעלמות בנושא. אילו רק לאחר מקרה שזעזע את המדינה הפסיקו להתעלם מהנושא שהיה עד כה שולי, נשברה השתיקה והתחיל שינוי משמעותי בעניין.

גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי ראינו כי חובת הדיווח הינה מאוד קשה לביצוע מפני שבד"כ אלימות במשפחה נעשית בחדרי חדרים ולא בפומבי ולכן גם אנשים דואגים שרוצים לעזור לא תמיד מודעים למצב ולסכנה ששורה באותה משפחה.

בנוסף, הן במשפט העברי והן במשפט הישראלי ראינו כי החובה לדווח איננה רק לרשויות אלא גם לאנשי מקצוע שמטפלים בנושא.

סיכום:

לאחר המון חיפושים אחר מקורות משפטיים והלכתיים, גם מן העבר וגם מן השנים האחרונות בסופו של דבר הצלחתי לגבש עבודה.

לאחר המחקר שעשיתי בנושא הכרתי המון רבדים של נושא, כמה רגישות יש בנושא ואת החשיבות הרבה שיש לו במדינת ישראל.

משפט עברי:

הבחנו במשפט העברי במחלוקות וסוגיות בנושאים אלימות כלפי נשים במשפחה, הכאה לשם חינוך בילדים וחובת הדיווח בעבירות אלימות במשפחה וקטינים בפרט. ראינו את דעות הפוסקים, הראשונים, הגאונים, התלמוד והמשנה. בנושאים אלימות כלפי נשים במשפחה והכאה לשם חינוך בילדים הרוב האמינו כי הנושא לגיטימי ורצוי ולעמים אף נדרש לקיימו. חובת הדיווח היה נושא חשוב שבו עסקו הפוסקים לא פחות.

משפט ישראלי:

במשפט הישראלי ראינו את חשיבות נושאים אלה ועלייתן לפרק במהלך שנותיה של מדינת ישראל. נחקקו חוקים רבים בנושאים אלה שכן הם שכיחים במדינת ישראל. בתי המשפט מתייחסים בדאגה ורגישות רבה עקב כך שהנושא מאוד רגיש ומדובר בגרעין משפחתי שעלול להיגרם לו נזק רב.

ביבליוגרפיה:

משפט ישראלי:

חקיקה

*חוק העונשין תשל"ז-1977

*תיקון מס' 26 לחו העונשין-1989

*החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991

מאמרים

*ד"ר ישראל דורון חובת הדיווח בישראל-נייר עמדה למשרד הרווחה

*עו"ד מיכאל חוואי-דרכי ענישת ילדים בראי המשפט

*ד"ר יובל סיני-אלימות נגד נשים

*בנימין שמואלי, "ענישה גופנית של ילדים בידי הוריהם, על פי המשפט העברי -

פגישות מסורתיות וזרמים מודרניים", פלילים י', עמ' 365 ואילך.

*דו"ח ועדת קרפ. תשמ"ט

ספרות

*אלימות נגד האישה במשפחה

*הועדה הבין משרדית לטיפול בבעיית האלימות במשפחה

*ילדים בישראל שנתון 2014-המועצה הלאומית לשלום הילד

משפט עברי

מאמרים

* בנימין שמואלי, "ענישה גופנית של ילדים בידי הוריהם, על פי המשפט העברי -

פגישות מסורתיות וזרמים מודרניים", פלילים י', עמ' 365 ואילך.

*דעת-אברהם וינרוט

*שאלה של שיעור-שנה ה'-על איסור האלימות בחינוך

* אלימות האיש כלפי אשתו ותוצאותיה המשפטיות / אברהם וינרוט

* חושך שבטו שונא בנו? אביעד הכהן

*אלימות כלפי האישה במשפט העברי-פרופסור נחום רקובר

* פרשת שמות - אלימות, ואלימות במשפחה-הרב שמואל אליהו

* על החובה לדווח על אלימות כלפי קטינים או חסרי ישע"-והוא עד או ראה או ידע,

אם לוא יגיד ונשא עונו"- בנימין שמואלי(פרשת ויקרא, תשס"ז, גיליון מס' 280)